

Олена Іванова

КАРТИНА ІНФОРМАЦІЙНОЇ НАПОВНЕНОСТІ СУЧАСНОЇ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКОЇ ЖУРНАЛЬНОЇ ПЕРІОДИКИ

У статті аналізується інформаційна політика всеукраїнської літературно-мистецької журнальної періодики щодо рівня інформативності видань.

Ключові слова: мас-медіа, соціальні комунікації, літературно-мистецька періодика, інформаційні і комунікаційні відносини.

В статье анализируется информационная политика всеукраинской литературно-художественной журнальной периодики относительно уровня информативности изданий.

Ключевые слова: масс-медиа, социальные коммуникации, литературно-художественная периодика, информационные и коммуникативные отношения.

Information policy of all-Ukrainian literary-artistic magazines with regard to the level of information of edition is analyzed in the article.

Key words: mass-media, social communication, literary-artistic magazines, information and communicative relations.

Дослідження у зоні соціальних комунікацій, зокрема у сфері мас-медіа, ще точніше — сегменті літературно-мистецької журнальної періодики, — аналіз, що спирається на живий емпіричний соціокультурний досвід. У мас-медіа реакції щодо літератури підпорядковуються власній логіці комунікатора, яким виступає літературно-мистецький журнал, проте оприлюднені повороти й напрямки усвідомлення соціокультурного ціннісно-функціонального статусу літератури та її соціальних комунікацій задаються контекстом фактичних стосунків літератури з культурою сучасності, які ніколи не бувають однозначними.

Методика контент-аналізу є однією з найбільш ефективних методик дослідження мас-медійного контенту [див: 1, 4]. Вона передбачає вивчення кількісних і якісних елементів змісту, у процесі якого текст оцінюється за заданими показниками, що в сумі дають можливість

визначити певні тенденції щодо експліцитного та імпліцитного змісту інформації. Він характеризується системністю, об'єктивністю висновків, строгістю процедури, полягає у квантифікаційній обробці тексту з подальшою інтерпретацією результатів. Досвід такої дослідницької роботи широко представлений і осмислений науковцями (Б. Берельсон, М. Лаурістін, О. Холсті, Р. Перно, Ю. Вудворд, Ч. Осгуд, М. Фишке, П. Кендалл, Р. Ментор, А. Алексеев, А. Баранов, О. Барішполець, В. Волович, Б. Грушин, В. Дудченко, В. Іванов, В. Коробейніков, Н. Костенко, В. Лизанчук, Л. Федотова, В. Ядов та ін.) / Сьогодні уявлення про контент-аналіз суттєво розширилися через орієнтацію на якісні можливості цього методу, які він поєднує з перевагами формалізованого квантифікованого аналізу. Підрахунок одиниць дослідження в тому вигляді, в якому вони подаються у тексті (прямий контент-аналіз), може комбінуватися з більш тонкою інтерпретацією повідомлень (якісний контент-аналіз), де стає явним прихований зміст через дослідження наявності / відсутності в тексті важливої оригінальної категорії. Н. Костенко вважає, що контент-аналіз дає можливість не лише встановлювати характеристики досліджуваних джерел, а й особливості всього комунікаційного процесу: соціальні орієнтації і настанови комунікатора, цінності й норми, які тиражуються в документах, ефективність їх відтворення у різних аудиторіях тощо [див.: 2]. Широкі дослідницькі можливості контент-аналізу як методу дослідження мас-медіа можуть бути використані, якщо адекватно (і продуктивно!) будуть витлумачені отримані статистичні дані як самі по собі, так і у взаємному проектуванні показників у загальній картині: «Набір категорій задає концептуальну сітку, в термінах якої аналізується текстовий потік... Вивчення зв'язків між категоріями значно розширює коло завдань, що їх може виконувати контент-аналіз» [4, 35].

Зазначені можливості контент-аналізу були використані в дослідженні, що пропонується до уваги в цій статті, для аналізу змісту повідомлень у літературно-мистецьких виданнях, зокрема з метою визначити: що саме в просторі літератури бачиться і оцінюється цією періодикою та на яке соціокультурне тло проектується побачене і оцінене. Оскільки виробник інформації проявляє себе в тексті через демонстрацію зони підвищеної уваги, тож обраний підхід також розкриває і наміри комунікатора та його інтенції щодо своєї ауди-

торії, самої літератури та її реципієнта. Спостереження і висновки, що демонструються в статті, у свою чергу, входять до масштабного дослідження, орієнтованого на системний моніторинг літературно-мистецької періодики, яка в загальній перспективі цікавить автора з точки зору реалізації її потенціалу як медіа-суб'єкта в контексті соціальних комунікацій літератури.

Визначальною характеристикою будь-якого ЗМК є його інформаційна політика. В роботі «Введение в теорию журналистики» Є. Прохоров зазначає, що інформаційна політика втілюється в рубрикації видання, аудиторній його орієнтації, жанрології, способах взаємодії з іншими ЗМІ, мають значення також способи реалізації інформаційної політики (ЗМІ може збалансовано подавати факти й погляди на них, робити акцент на факти або ж перш за все подавати коментарі) [3, 230–232]. Однак визначення редакцією напрямку роботи та формування «обличчя видання», тобто системи його зовнішніх ознак, змісту та форм вираження позиції пов'язується перш за все таким аспектом інформаційної політики як «ідейно-творча концепція провідних проблемно-тематичних ліній, характер розробки яких визначається соціальною позицією даного ЗМІ і втілюється в сукупності прийнятих форм реалізації програми, напрямку» [3, 230]. Розробляючи проблемно-тематичні лінії, редакція обирає свій кут зору на життя суспільства. Проаналізувавши проблемно-тематичне поле, що його осмислює і презентує те чи інше видання, можна зробити висновок, наскільки погляд цей є глибоким, принциповим, уважним, різностороннім, контраверсійним, таким, що складається чи ні в цілісну картину бачення предмету зацікавлень видання.

Вибірка дослідження. Для аналізу були відібрані 10 провідних всеукраїнських літературно-мистецьких журналів — «Дзвін», «Дніпро», «Березіль», «Київ», «Вітчизна», «Книжник-review», «Кур'єр Кривбасу», «Київська Русь», «Сучасність» та «ШО» — для детального дослідження їх контенту протягом перших шести місяців 2007 р. Література для кожного з цих журналів є провідною (однією з провідних або взагалі єдиною) проблемно-тематичною зоною, яка систематично розробляється. Ці видання мають найвищі показники обсягу, накладу та стали аудиторну орієнтацію. Генеральна сукупність, яка досліджувалася, — 66 випусків за перше півріччя 2007 р. (січень — червень), підлягала суцільному обстеженню.

Мета дослідження: визначити, які проблемно-тематичні зони суспільного життя розробляються виданнями, наскільки широкий тематичний діапазон наявний у них.

Предмет дослідження: проблемно-тематична спрямованість матеріалів видання.

Об'єкт спостережень: повідомлення (матеріали), що репрезентуються виданнями.

Періодичність спостережень: січень — червень 2007 р.

Періодом, вибраним для дослідження цього мас-медійного масиву, стало перше півріччя 2007 р., що в роботі розуміється як період проявлення рис культури тотальної інформаційності (етап становлення нового типу суспільства — інформаційного, постіндустріального) в українському соціокультурному контексті.

Концептуальна схема: структура ключових категорій контент-аналізу представляє літературу, мистецтво і суспільне життя як окремі соціальні поля, кожне з яких є взаємоперетином подій і актантів, має специфічні закони організації і функціонування (П. Бурдьє). Також категорії контент-аналізу формувалися з огляду на масовокомунікаційну природу аналізованого мас-медійного потоку та специфіку літератури як виду творчості.

Категорія: тема повідомлення.

Теми диференціюються у діапазоні: сучасне літературне життя (рецензії нових книг, огляд творчості сучасних письменників, коментування виставок, презентацій, літературних акцій та ін.), минуле літератури (меморіальні заходи, огляд, коментування подій, постатей, творів попередніх періодів літературного процесу та ін.), сучасне мистецьке життя (рецензії нових творів музики, живопису, кінематографу, ін. видів мистецтв, огляд творчості сучасних діячів мистецтв, коментування виставок, презентацій, мистецьких акцій та ін.), мистецьке життя минулого (меморіальні заходи, огляд, коментування подій, постатей, творів попередніх періодів мистецького життя тощо), сучасне суспільне життя (висвітлення фактів, подій, постатей сучасного соціокультурного життя), минуле суспільне життя (увага до фактів, подій, постатей соціокультурного життя попередніх часів). Що стосується публікації літературних творів, то вони інтерпретувалися як повідомлення про сучасне літературне життя.

Одиниця підрахунку: поява категорії (ознак категорії) у повідомленні.

Кількість з'ясовується простим підрахунком повідомлень окремої тематичної групи.

Показники змісту інформаційних повідомлень журналів, що відстежуються:

- тематичний діапазон видання;
- співвіднесеність тематичних ліній у виданні;
- співмірність інтересу до минулого і сучасності;
- проекція простору літератури на інші соціокультурні контексти.

Отримані дані щодо інформаційної наповненості видань (Табл. 1.) були систематизовані за декількома параметрами: рівня інформативності (кількість матеріалів у випусках видань як обсяг піднятих питань і актуалізованих об'єктів уваги) (Рис. 1.); діапазону тематики (розробка тематичних сфер соціокультурного життя, спектр уваги видань) (Рис. 2.); балансу уваги до минулого і сучасності у житті соціуму і літератури (Рис. 3.).

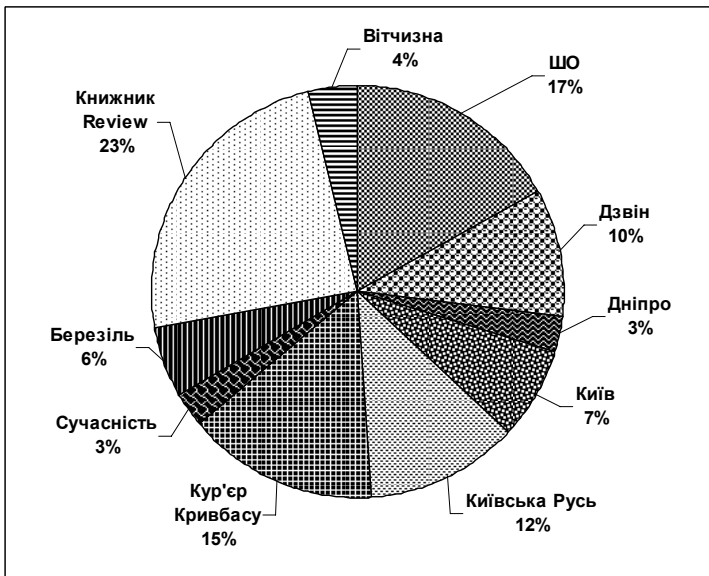

Рис. 1. Рівень інформативності

Таблиця 1

Картина інформаційної наповненості видань: кількість та тематичний діапазон матеріалів (абсолютні показники)

Журнал Номери 2007 р. Діапазон	ШО		Дзвін			Дніпро			Київ			Київська Русь												
	1- 2	3 4	5- 6	1 2	3 4	5- 6	1- 2	3- 4	5- 6	1 2	3 4	5 6	1 2	3 4	5 6									
Література	26	21	16	18	20	22	19	23	10	13	13	9	6	9	18	13	7	25	21	32	28	38	39	
Сучасність	-	-	-	6	5	6	8	10	2	2	2	2	2	5	7	6	1	2	2	-	3	-	-	-
Минуле	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Мистецтво	55	48	41	1	3	2	2	4	-	2	-	4	4	3	4	3	4	2	7	2	3	-	5	-
Сучасність	-	-	-	3	2	4	1	2	-	-	-	1	1	2	2	1	2	-	-	-	1	-	-	-
Минуле	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Суспільне життя	5	6	3	6	1	-	-	3	2	1	3	-	2	1	3	1	3	1	3	3	2	-	1	1
Сучасність	-	-	-	2	4	2	1	1	3	-	1	2	1	1	1	1	3	1	3	3	2	-	1	1
Минуле	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Кількість матеріалів	307			180			54			131			216											

Продовження табл. 1.

Журнал Номери 2007 р. Діапазон	Кур'єр Кривбасу		Сучасність		Березіль		Книжник review										Вітчизна				
	1-2	3-4	5-6	1-3	4-6	1-3	5-6	1	2	3	4	5	6	7-8	9-10	11-12	1-2	3-4	5-6		
Література	64	78	87	4	5	11	17	19	34	35	46	32	47	48	47	58	43	61	15	16	19
Сучасність Минуле	6	7	12	1	4	1	5	2	1	—	—	2	8	1	—	—	—	1	3	3	7
Мистецтво	—	—	—	—	1	1	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—
Сучасність Минуле	5	5	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—
Суспільне життя	—	—	1	2	3	3	6	4	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	—
Сучасність Минуле	2	2	1	2	2	1	4	4	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	—
Кількість матеріалів	272		51		101		431										72				

Щодо показника кількості матеріалів, то лідером серед всеукраїнських літературно-мистецьких журналів за 2007 р. є «Книжник review», що однак за врахування загального обсягу кожного випуску (близько 30 сторінок) свідчить про невелику їх розмірність. У журналі наявні й досить розлогі огляди та аналітичні статті, однак наявні значною мірою і короткі інформаційні повідомлення, міні-рецензії, репліки, інформаційні довідки, коментарі, що свідчить про наміри часопису бути навігатором у поточному літературному (і книжковому) житті та прагнення показати значну кількість подій і підняти чимало питань. Досить багато матеріалів представлено також журналом «ШО», що обумовлено великою кількістю міні-рецензій і оглядів мистецьких новинок, крім того, видання охоче подає компактні, але інформаційно насичені довідки про своїх авторів і героїв, хоч також охоче публікує і розлогі інтерв'ю та статті, маючи наміри ближче познайомити свою цільову аудиторію з вартими уваги діячами сучасного мистецтва. Ця стратегія зорієнтована на актуалізацію об'єктів уваги, — окремих митців і творів. Третє місце за показником кількості матеріалів посідає журнал «Кур'єр Кривбасу». Взагалі-то фірмовим стилем цього видання є ґрунтовність матеріалів, однак значний обсяг рубрики «Книгопанорама» зі вміщеними там повідомленнями про книжкові новинки робить його таким багатим на повідомлення. Цей часопис прагне бути одночасно і інформатором про життя літератури, і коментатором, спостерігачем, аналітиком. Найменше матеріалів — у «Сучасності», «Дніпрі» та «Вітчизні» за досить значного обсягу кожного випуску, що свідчить про об'ємність кожного з них, а також вказує на бажання журналів формувати (або підтримувати) погляди аудиторії на літературу, спосіб її бачення, а не презентувати своїм читачам поточне життя мистецтва слова.

Найбільша кількість матеріалів про літературу вміщена у «Книжнику review», «Кур'єрі Кривбасу» та «Київській Русі», найменша — у «Сучасності», «Киеві», «Дніпрі» та «Вітчизні». Помітно, що за цим показником обидва полюси опозиції «найбільше» / «найменше» збігаються з даними щодо рівня інформативності. Серед найбільш охочих поговорити про літературу фігурують ті самі гравці за винятком журналу «ШО», який приділяє значну увагу іншим видам мистецтва. За тематичним діапазоном видання (співвіднесеністю кількості матеріалів за рівнем уваги до різних тематичних ліній) журнал «ШО»

показує прихильність перш за все до аудіо-візуальних мистецтв як найбільш активних сьогодні, але має значну зацікавленість і в літературі, решта ж зосереджені на мистецтві слова значно більше, ніж на інших видах мистецтва чи суспільному житті, що, власне, і не дивно з огляду на концептуальну модель видань як літературно-мистецької періодики.

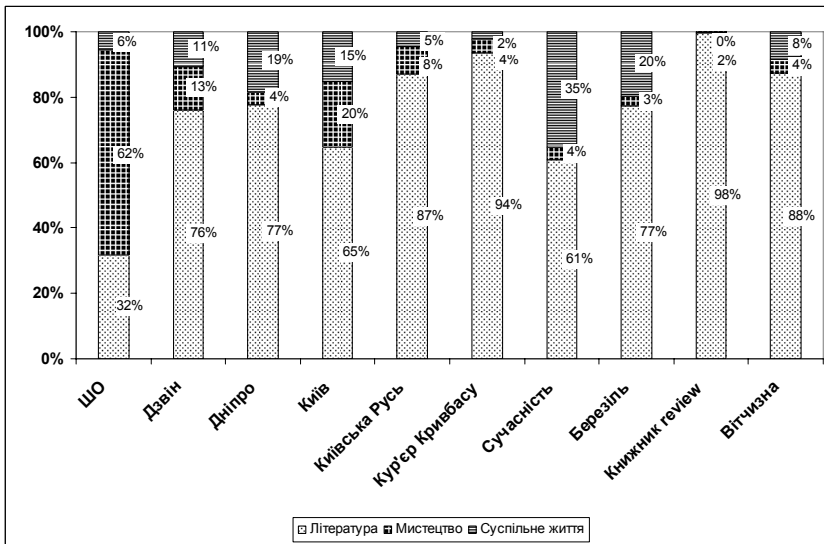

Рис. 2. Діапазон тематики

Питання проєкції поля літератури на інші соціокультурні контексти, що демонструється українськими літературно-мистецькими виданнями, теж вирішується по-різному. Найширший тематичний контекст розмови про мистецтво слова мають журнали «Дзвін» та «Київ», які обговорюють літературу поряд із суспільним життям та мистецьким процесом (зокрема розвитком живопису, графіки, скульптури), чим створюють картину певних загальних соціокультурних тенденцій. «Дніпро», «Березіль», «Сучасність» і «Київська Русь» тяжіють до бачення літератури в контексті суспільного життя, що надає мистецтву слова соціальних ролей і ваги. «ШО» проєктує літературу в контекст мистецького процесу, чим демонструє наявність у ній

актуальних для сучасної творчості зон, пошуків тощо. Щодо журналу «Книжнику review», то увага в ньому прикута винятково до літератури, що можна розуміти як бажання зосередитись на специфічних рисах і проявах цього соціокультурного феномену.

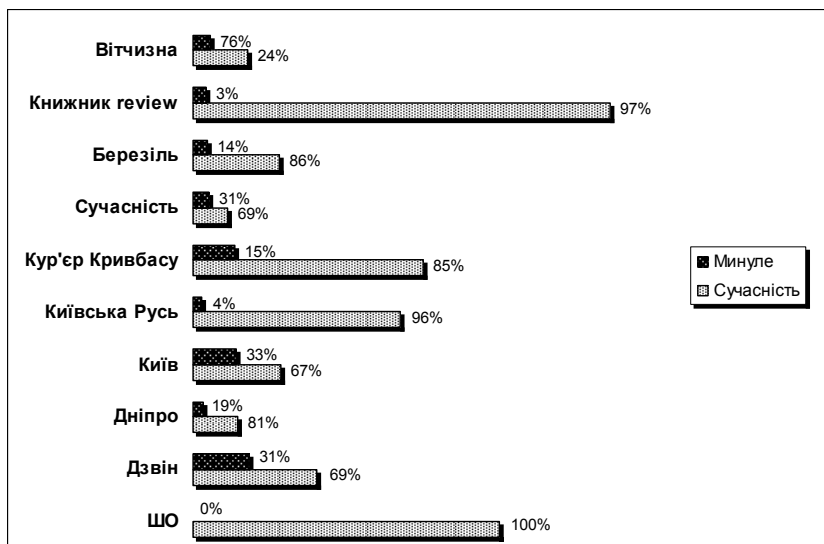

Рис. 3. Рівень уваги до минулого і сучасності

Співмірність інтересу до минулого і сучасності в українських літературно-мистецьких журналах така: історія зовсім не цікавить «ШО» та «Книжнику review» (за винятком випадків вшанування пам'яті щойно померлих авторів та виходу книг після смерті письменника, які стають інформаційними приводами для публікацій), майже не цікавить «Київську Русь» (за винятком питання трансляції літературної і загальнокультурної традиції у сучасність), натомість надзвичайно цікавить — «Дзвін» та «Київ», які переповнені меморіальними матеріалами та статтями на пошану діячів літератури з детальним оглядом пройденого ними творчого шляху, а сучасні здобутки літератури осмислюються і оцінюються цими виданнями в контексті добре усвідомлюваної ними української літературної традиції. Перші озираються навколо, другі — назад.

Узагальнюючи зазначені вище показники інформаційної наповненості видань, можна скласти уявлення про (умовно кажучи) «товщину» журналу: кількість вміщених у ньому матеріалів проектується на широту охоплення дійсності та характер того контексту, на якому постає літературне життя в досліджуваному мас-медійному просторі, який утворює і підтримує та транслює часопис, що загалом є суттєвими параметрами інформаційної політики. Попри зосередженість аналізованих нами журналів в одному сегменті сфери мас-медія співставлення їх за узагальненим показником інформативності ускладнюється через те, що кожен із них унікальним чином вирішує питання знаходження балансу щодо розподілу уваги між сучасністю і минулим, літературою та іншими тематичними зонами, обсягом і кількістю матеріалів. Якщо ж, однак, спробувати визначити «найтовстіший» і «найтонший» український літературно-мистецький журнал, тобто видання, що за комплексом показників інформативності є найбагатшим і найбільш необхідним за рівнем уваги, різностороннім, глибиною погляду на літературу, то такими виявляться журнали «Київська Русь», «Кур'єр Кривбасу» і «Дніпро», «Сучасність» як дві зони — відповідно центру і периферії — в континуумі, який займають всеукраїнські літературно-мистецькі журнали, між ними — поле комунікативної діяльності цього типу медіа-суб'єктів у сучасному українському інформаційному просторі.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. *Іванов В. Ф.* Методологія та методика дослідження змісту масової комунікації: Дис. ... доктора філол. наук. — К., 1999.
2. *Костенко Н. В.* Ценности профессиональной деятельности (опыт социологического и исследования кино). — К., 1986.
3. *Прохоров Е. П.* Введение в теорию журналистики: Учебное пособие. — М., 2000.
4. *Різун В. В., Скотникова Т. В.* Методи наукових досліджень у журналістичному кознавстві: Навчальний посібник. — К., 2008.